

UREDNICI: IVANA HEBRANG GRGIĆ ■ VLATKA LEMIĆ ■ MARIN SOPTA ■ TANJA TROŠELJ MIOČEVIĆ

HRVATSKA IZVAN DOMOVINE IV

Hrvatska izvan domovine IV

Zbornik radova predstavljenih na 4. hrvatskom iseljeničkom kongresu (Zagreb, 5. – 6. studenoga 2020. i Marija Bistrica, 10. – 11. lipnja 2021.)

Nakladnik

Centar za istraživanje hrvatskog iseljeništva

Za nakladnika

Dr. sc. Marin Sopta

Urednici

Izv. prof. dr. sc. Ivana Hebrang Grgić

Doc. dr. sc. Vlatka Lemić

Dr. sc. Marin Sopta

Tanja Trošelj Miočević

Recenzenti

Prof. dr. sc. Damir Boras

Prof. dr. sc. Ivo Rogić

Korektura

Doc. dr. sc. Vlatka Lemić

Fotografije

Krešimir Strahonja, Karla Bilandžić

Naslovnica

Katedrala u Zagrebu: Ana Marija Botteri akademska slikarica

Priprema i tisak

Tiskara Zelina d.d.

Katarine Krizmanić 1

Sveti Ivan Zelina

U Zagrebu, svibanj 2022.

Tiskano finacijskom potporom Središnjeg ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Hrvatske matice iseljenika, Jadrolinije (Rijeka) i Marine Frapa (Rogoznica).

HRVATSKA IZVAN DOMOVINE IV

ZBORNİK RADOVA PREDSTAVLJENIH NA
4. HRVATSKOM ISELJENIČKOM KONGRESU
(ZAGREB, 5. – 6. STUDENOĢA 2020. I
MARIJA BISTRICA, 10. – 11. LIPNJA 2021.)

UREDNICI:
IVANA HEBRANG GRGIĆ
VLATKA LEMIĆ
MARIN SOPTA
TANJA TROŠELJ MIOČEVIĆ

Zagreb, 2022.

Čuvanje kulturne baštine: novine novozelandskih Hrvata kroz povijest

---

Ivana Hebrang Grgić

Ana Barbarić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak

Hrvati odlaze u Novi Zeland od druge polovice 19. stoljeća, uglavnom s područja podno Biokova i s otoka (Brač, Korčula, Hvar). U tim ranim počecima ne govore engleski jezik, žive u izrazito teškim uvjetima i obavljaju najteže fizičke poslove. Krajem 19. stoljeća polako se izdvaja sloj onih koji odlaze u gradove u potrazi za lakšim poslovima. Zbog potrebe za informacijama na hrvatskom jeziku, 1899. godine počinju izlaziti novine Bratska sloga. Od tada do danas izlazilo je, koliko znamo, 16 različitih naslova hrvatskih novina, časopisa ili biltena. Četiri naslova nisu sačuvana niti u jednom primjerku već o njima doznajemo iz drugih izvora. U radu na izradi bibliografije serijskih publikacija Hrvata u Novome Zelandu pronašli smo sve danas poznate primjerke koji se čuvaju u hrvatskim i novozelandskim knjižnicama ili arhivima. Osim pretražive online bibliografije koja je dostupna u otvorenom pristupu, u izradi je interaktivna karta na kojoj će biti geotagirane institucije u kojima se novine čuvaju. Osim samih lokacija, na karti će biti dostupni osnovni bibliografski podaci o publikacijama (poveznice na kataložne zapise) te fotografije i ostale informacije o publikacijama. Paralelno se izrađuju bibliografije publikacija Hrvata u Australiji, a idući korak je bibliografija knjiga novozelandskih Hrvata kao i priprema odabranih naslova za digitalizaciju. Takvi izvori od velike su važnosti za očuvanje hrvatske kulturne baštine koja nije sva nastala niti je sačuvana u Hrvatskoj, a ponekad joj je vrlo teško ući u trag zbog toga što nije dostupna u baštinskim ustanovama (knjižnicama, arhivima i muzejima).

Ključne riječi: *bibliografija, geotagiranje, Hrvati, kulturna baština, Novi Zeland, novine*

Rani dolasci i specifične informacijske potrebe

Euroljani su Novi Zeland otkrili u 17. stoljeću, ali tek nakon 1770. godine su uslijedili češći dolasci. Hrvati su među prvim europskim nebritanskim narodima koji počinju naseljavati Novi Zeland – prvi dolasci zabilježeni su sredinom 19. stoljeća. Ti su najraniji dolasci bili sporadični, pojedinačni i neorganizirani. Organizirani dolasci lančanom migracijom događaju se od kraja 19. stoljeća. Pogođeni nepovoljnom društvenom, političkom i gospodarskom situacijom, Hrvati uglavnom dolaze s područja podno Biokova i s dalmatinskih otoka (Brač, Korčula, Hvar, Šolta...), a manji broj iz Istre i Hrvatskog primorja (Mataga, 2015: 17). Vrijeme je to kada su Hrvati službeno građani Austro-Ugarske Monarhije koja je donosila za njih

nepovoljne zakonske odredbe (Banović, 1988: 198). Primjer je tzv. Vinska klauzula kojom se pogoduje talijanskim proizvođačima vina što je pogodilo proizvođače u Dalmaciji. Hrvatski iseljenici u Novi Zeland tada često odlaze s namjerom da se vrate kada riješe financijsku situaciju, ali dogodit će se da će mnogi zasnovati obitelji, započeti vlastite poslove i ostati.

Prvi hrvatski useljenici u Novome Zelandu bili su uglavnom neobrazovani i bavili su se najtežim fizičkim poslovima. Najčešće su radili na iskapanju smole drva kauri na sjevernom dijelu Sjevernog otoka. Bio je to težak fizički rad, živjeli su u izuzetno teškim uvjetima, u kućama izrađenim od platna, radili su u močvarama cijele dane. Kako bi što lakše preživjeli u takvim okolnostima, živjeli su u kampovima i radili zajedno. Družili su se međusobno i uglavnom nisu poznavali engleski jezik

(Trlin, 2016: 18). Zajedničkim radom imali su bolji radni učinak od ostalih kopača koji su često radili individualno, ali nepoznavanje jezika predstavljalo je veliki problem. Nisu razumjeli zakonske odredbe koje se na njih odnose (te odredbe su često bile vrlo nepovoljne za nebritanske useljenike), a nisu razumjeli niti stanje na tržištu smole drveta kauri. Zbog toga su ih prekupci često varali, određujući svoje cijene bez straha da će Hrvati shvatiti da su prevareni (Bratska sloga, 1899a: 2). Vrijeme je to kada započinju i pokušaji prvih formalnih okupljanja, stvaranja udruga koje bi se borile za prava hrvatskih useljenika. Prvo zabilježeno formalno okupljanje bila je Komisija za zaštitu prava dalmatinskih kopača smole osnovana 1894. godine koja je vrlo brzo prestala s radom (Banović, 1988). Iako većina ranih pokušaja društvenog okupljanja nije bila uspješna niti dugotrajna, ti pokušaji govore o specifičnom položaju i potrebama Hrvata u Novome Zelandu krajem 19. stoljeća. Iz takve situacije proizlaze specifične informacijske potrebe ranih hrvatskih useljenika u Novi Zeland – potrebne su im bile informacije vezane uz njihov svakodnevni život, i to informacije na hrvatskom jeziku (Hebrang Grgić i Barbarić, 2020).

Novine koje su objavljivali Hrvati u Novome Zelandu važan su povijesni izvor za proučavanje brojnih segmenata hrvatske iseljeničke zajednice u toj zemlji, ali i novozelandskoga društva, povijesti, jezika itd. Te su novine, iako su izlazile u dalekoj zemlji, izuzetno važan dio hrvatske kulturne i povijesne baštine. Mnoge od njih nisu sačuvane, ili danas ne znamo za sačuvane primjerke, a one koje jesu sačuvane najčešće nisu dostupne u hrvatskim već samo u novozelandskim knjižnicama.

U sklopu projekta Hrvatski iseljenički tisak koji se provodi na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 2018. godine istražene su novine novozelandskih Hrvata. Pristupljeno je svim sačuvanim primjercima u knjižnicama i arhivima u Novome Zelandu i u Hrvatskoj. Otkriveni su i poneki brojevi za koje se ranije smatralo da nisu sačuvani. Primjerice, ranija literatura navodi da nije sačuvan niti jedan broj Vjesnika koji je objavljivao u Aucklandu 1946. godine (Jelicich i Trlin, 1997), a tijekom istraživanja u sklopu navedenog projekta pronađena su sva četiri objavljena broja.¹

¹ Detaljniji opis svih sačuvanih novina dostupan je u knjizi Ni s kućom ni bez kuće (Hebrang Grgić i Barbarić, 2021).

Prve novine: primjeri tekstova o položaju Hrvata u Novom Zelandu

Na važnost novina za istraživanje raznih aspekata društva probat ćemo ukazati izdavanjem primjera tekstova o položaju Hrvata u Novome Zelandu krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Od ukupno 16 serijskih publikacija koje su do 2020. godine izlazile ili izlaze u Novome Zelandu, u razdoblju do Prvoga svjetskog rata izlazilo ih je devet. Pri tome treba naglasiti da se pod pojmom serijska građa smatra neomeđena jedinica građe, bez unaprijed utvrđena kraja izlaženja, najčešće numerirana i obavljena u sveščićima, tj. brojevima (ISBD, 2014: 318). Od devet publikacija, za njih pet, prema saznanjima do 2020. godine, ne postoji sačuvan niti jedan sveščić (broj) ili barem fragment. O tim nesačuvanim publikacijama znamo da su izlazile zahvaljujući tekstovima u sekundarnim izvorima (drugim novinama, knjigama, zapisima u arhivima isl.). Postoji, naravno, mogućnost da je u nekoj javnoj knjižnici, arhivu ili privatnoj zbirci sačuvan poneki broj – to treba biti predmet daljnjih istraživanja.

Prve novine koje su izlazile u Novome Zelandu na hrvatskome jeziku bile su novine Bratska sloga. Idejni začetnik bio je Matthew Ferri, a glavni urednik Antun Bulat. Novine su izašle u svega četiri broja tijekom svibnja i lipnja 1899. godine. Jedini primjerci čuvaju se u zbirci Alexandar Turnbull Library novozelandske nacionalne knjižnice u Wellingtonu, a u sklopu projekta Hrvatski iseljenički tisak dostupne su digitalne verzije sva četiri broja (Bratska sloga, 2021). Objavljivanjem digitaliziranih verzija novine su postale dostupne cijeloj zainteresiranoj javnosti. One mogu poslužiti za višeslojnu multidisciplinarnu analizu društvenog statusa ranih hrvatskih useljenika u Novome Zelandu, za analizu njihovih društvenih, informacijskih, kulturnih i drugih potreba, za analizu nakladničkih i marketinških praksi, analizu jezika, povijesnih događaja, načina izvještavanja isl. Usto, tekstovi ne moraju biti zanimljivi samo znanstvenoj zajednici već i širem krugu korisnika koji stare novine može čitati i u slobodno vrijeme radi zabave. Digitalne inačice novina nabavljene su u sklopu projekta Hrvatski iseljenički tisak, a u sklopu njega su riješena i autorskoppravna pitanja. Trajnu dostupnost osigurava Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu – digitalizirani primjerci dostupni su u njenoj digitalnoj zbirci, a s obzirom

na status te ciljeve i zadaće nacionalne knjižnice, moguće je računati na trajnu dostupnost i zaštitu građe objavljene u digitalnom obliku. Da je uloge nacionalnih knjižnica bio svjestan već i M. Ferri krajem 19. stoljeća, dokazuje podatak da je on sam dostavio jedine do danas sačuvane primjerke novozelandskoj nacionalnoj knjižnici (Jelicich, 2018: 72). Donosimo dva teksta iz Bratske sloge koji svjedoče o potrebama Hrvata u Novome Zelandu krajem 19. stoljeća. Prvi je iz prvog broja i ilustrira politički položaj hrvatskih useljenika:

I u Novu Zelandiju dolazili su naši zemljaci i imali prilične zaslužbe, ali sada je tome konac učinjen. Narodu ondje rođenom dodijalo je već, da ti tuđinci dolaze u njegov dom kao na odiračinu, te je to negodovanje ondešnjeg naroda potaklo i iste državnike, da ozbiljno uzmu u pretres to pitanje neželjkovanih doseljenika. Napokon je državljanom Nove Zelandije dana zadovoljština, jer je njihov sabor stvorio tako stroge zakone, da je sada ne samo onemogućen dolazak novim doseljenicima, nego i onima ondje nalazećim otešćan je obstanak. Kod razprave u ondešnjem saboru svi su zastupnici bili jednoga mnijenja, da se tom neprestanom dolazku neželjkovanih doseljenika može samo na taj način stati na put, ako se dotičnicima neda u Novoj Zelandiji zaradnje (Bratska sloga, 1899b: 2).

Drugi tekst govori o informacijskim potrebama Hrvata, o cenzuri u tadašnjoj Austro-Ugarskoj Monarhiji, o potrebi obrazovanja i nužnosti novina na hrvatskom jeziku. U tekstu se naslućuju i problemi i neslaganja među Hrvatima zbog kojih će novine ubrzo prestati izlaziti.

Da u našoj staroj domovini budu dopuštali tiskati slobodne novine kao u Americi, i kod ostalih strana svieta, onda u istinu bilo bi mnogo bolje za naš težački siromaški narod. Svaki bi znao kako sve stvari prolazu koliko u Sudima toliko po drugim poglavitim Uredim. Ali žalibože ovakovo postupanje... Da ima prigode naš Hrvatski narod kao ostali narodi na druge strane svieta, u istinu do mnogo više izobraženosti naš narod bi se podigao, te tako svoju bolju budućnost i napredak ustanovio... Bratska sloga prva hrvatska novina jest izašla za jedini uzrok da poboljša svoj narod u svakoj stvari, i ta budu imati boljeg napredka i blagoslova božjega. Svaki izobraženi Hrvatski Čitatelj pozna vrlo dobro da po putu samih

novina glavni pomoćnici za izobraženje i napredak našeg naroda u ovoj zemlji hoće biti njihove novine. Ova mnogopotrebna hrana kad se je pružila u ovoj zemlji našem hrvatskom narodu, ipak jest se našlo nesretnika i izroda koji kažu da oni ove hrane ništa neopotrebuju (Bratska sloga, 1899c: 1).

Bratska sloga je iz organizacijskih i financijskih razloga ubrzo prestala izlaziti. Iduće sačuvane novine su novine Napredak koje su ostvarile duži kontinuitet (izlazile su od 1906. do 1909. godine). I u njima se, između ostaloga, pisalo o položaju Hrvata u Novome Zelandu. Primjer je tekst iz prvoga broja:

Kad naš siromašni narod dođe u tuđi svijet sa praznih rukuh, i nepoznasti tuđeg jezika upravo u početku jest mu vrlo teško. Također niti nema ni jednog našeg domorodca kad u tuđem svieta da nije oli manje, oli više prošao štogod nevolje... Svake narodnosti od svega svieta imaju svoje novine, svoja društva, svoje branitelje da podupiru na korist svojim podanicim. A mi Hrvati u ovoj zemlji što, i koga imamo? Baš upravo do sada nikakva dobra društva, nikakve svoje novine, nikakva svoga branitelja. A zašto draga braćo ovakovo naše postupanje? (Napredak, 1906: 1).

Još jedan primjer teksta koji govori o položaju Hrvata u Novome Zelandu na početku 20. stoljeća je tekst objavljen u novinama Zora u siječnju 1914. godine:

Pitanje naiconaliteta vitalno je i veoma delikatno pitanje za svaku državu... Može li se držati pravilom, da nejači narodi, moraju podleći jačim Ne! Jer ako građani ljube svoju domovinu, ako je narodni ponos u srcu građana, neima te sile na svijetu da taj narod sruši... Pri dolasku Hrvata u Novu Zelandu, kolonijalci zamijeniše ime „Hrvat” sa onim „Austrijanac”, koje se i do danas proteže – Hrvati ostaviše svoju domovinu da se oslobode njemačko-germanskog upraviteljstva, ali na veliku njihovu žalost i u ovoj zemlji okršteni su imenom „Austrijanaca”, koje im se jako gadi... Naše će glasilo nastojati iz petnih žila da se prisvoji naziv „Hrvat” među engleskim narodom u ovoj koloniji (Zora, 1914: 1).

Osim spomenutih novina, sačuvan je i prvi broj Hrvatske ručne božićne knjižice – riječ je o knjižnici koja sadrži kalendar za 1915. godinu. Objavilo

ju je uredništvo Zore s namjerom da izlazi i idućih godina, ali taj plan nije ostvaren.

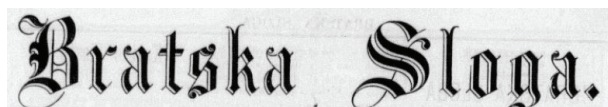
Naslovi novina koje, koliko je poznato, nisu sačuvane niti u jednom potpunom primjerku su: Danica (1899.), Hrvatsko glasilo (1903.), Hrvatska trublja (1908.), Glas istine (1908.?) i Sloga (1912. – 1913.).²

I nakon Prvoga svjetskog rata izlaziti će poneki naslovi: pet novina i dva biltena. Novine su Novi svijet / New World (1919.), The United Front (1942. – 1943.), Jedinstvo (1942.), Slavenski glasnik (1943. – ?) i Vjesnik (1946.). Većina njih je izlazila kratko, u tek nekoliko brojeva (Novi svijet, Jedinstvo, Slavenski glasnik i Vjesnik), a u više brojeva objavljene su novine The United Front (brojevi su dostupni u novozelandskoj nacionalnoj knjižnici u Wellingtonu).

Primjeri grafičkog oblikovanja naslova novina Hrvata u Novome Zelandu

Ovisno o sredstvima i konceptima pojedinih urednika, novine su, osim sadržajno, različito vizualno i grafički oblikovane. Za izradu tiskarskog sloga korištene su usluge novozelandskih tiskara u kojima slagari nisu poznavali hrvatski jezik. Stoga su česte tiskarske pogreške u tekstovima. Poneke su pogreške i rezultat nedovoljno dobrog poznavanja hrvatskog jezika autora tekstova (koji se uglavnom nisu formalno obrazovali na hrvatskom jeziku). Prikazat ćemo grafičko oblikovanje nekoliko naslova. Slika 1 prikazuje izgled zaglavlja novina Bratska sloga, Slika 2 prikazuje Napredak, Slika 3 prikazuje zaglavlje koje je korišteno u prvim nekoliko brojeva Zore, a Slika 4 Vjesnika.

Slika 1. Naslov novina Bratska sloga (novine su izlazile u Aucklandu tijekom 1899. godine)

² Za sada je pronađen samo fragment prve stranice Sloge, br. 19 od 18. listopada 1912.

Slika 2. Naslov novina Napredak (novine su izlazile u Aucklandu od 1906. do 1909. godine)

Slika 3. Naslov prvih nekoliko brojeva novina Zora (novine su izlazile u Aucklandu od 1913. do najvjerojatnije 1916. godine)

Slika 4. Naslov Vjesnika (izlazio u Aucklandu 1946. godine)

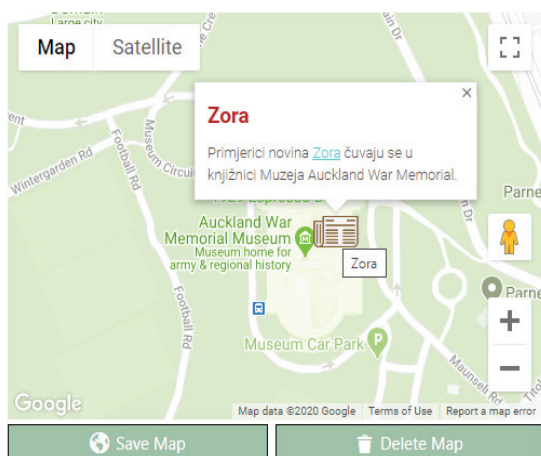
Nakon Vjesnika, koji je objavljen u četiri broja 1946. godine, u Novome Zelandu više ne izlaze novine koje su izdavali Hrvati. Informacijske potrebe se mijenjaju, Hrvati govore engleski jezik i mogu pronalaziti informacije u lokalnim izvorima. Također, počinju obavljati fizički manje zahtjevne poslove, a u novije vrijeme useljenici su uglavnom obrazovane osobe. Komunikacija se krajem 20. i u 21. stoljeću seli na Internet. Hrvatske udruge objavljuju bilten u elektroničkom obliku, održavaju svoje mrežne stranice, a važnu ulogu u komunikaciji imaju društvene mreže poput Facebooka.

Online bibliografija i geotagiranje

U sklopu projekta Hrvatski iseljenički tisak izrađena je online bibliografija serijskih publikacija novozelandskih Hrvata. Bibliografija, u najširem svom značenju, predstavlja popis jedinica knjižnične građe uređen prema nekom kriteriju bez obzira na mjesto gdje se te jedinice građe nalaze. U kontekstu izrađene bibliografije pojmom serijske publikacije obuhvaćeni su novine i časopisi te određene vrste sitnog tiska s osobinom kontinuiteta u izlaženju poput zidnih novina. Dakle, ideja je bila na jednome mjestu, dostupnom na mreži u otvorenome pristupu, okupiti bibliografske zapise svih serijskih publikacija hrvatskih useljenika u Novome Zelandu kako zainteresirani istraživači,

sami iseljenici, pa i šira javnost, ne bi trebali tragati za bibliografskim podacima o serijskim publikacijama u katalozima različitih hrvatskih i/ili novozelandskih knjižnica i srodnih ustanova odnosno u nekim drugim izvorima poput knjiga koja se bave tom tematikom. Važno je istaknuti da je bibliografija pretraživa jer je izrađena u knjižničnom softveru Koha. Koha je softver otvorenoga koda čija je uporaba u skladu s načelima otvorene znanosti, a zanimljiva je podudarnost da je Koha kao knjižnični softver, koji sada razvijaju pojedinci i ustanove diljem svijeta, upravo nastala u Novome Zelandu (Koha, 2021). Zapisi u bibliografiji izrađeni su prema odredbama Međunarodnoga standardnog bibliografskog opisa (International Standard Bibliographic Description – ISBD) u formatu MARC 21. Navedeni format za strojnočitljivo katalogiziranje koriste Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu te Nacionalna knjižnica Novoga Zelanda koja ima sjedišta u tri grada – Aucklandu, Christchurchu i Wellingtonu. Korištenjem istog formata u izradbi bibliografije u sklopu projekta Hrvatski iseljenički tisak zadovoljen je uvjet interoperabilnosti bibliografskih metapodataka što može biti važno u smislu budućeg razvoja bibliografskog aspekta projekta. Kako se u svakom izrađenom zapisu, u napomenama, bilježe podaci u kojim ustanovama su dostupni sačuvani primjerci publikacije, u sklopu mrežnih stranica projekta Hrvatski iseljenički tisak priprema se prikaz koji će pomoću metode geotagiranja na Googleovim besplatnim digitalnim mrežnim kartama zorno ukazati na ustanove u kojima se mogu naći pohranjeni primjerci. To je vidljivo na Slici 6 koja pokazuje mjesto pohrane Zore u knjižnici Muzeja Auckland War Memorial.

Slika 6. Mjesto pohrane novina Zora u knjižnici Muzeja Auckland War Memorial

Zaključak

Izuzetno teški uvjeti života prvih hrvatskih useljenika u Novome Zelandu rezultirali su specifičnim informacijskim potrebama. Neke od njih nastojale su se zadovoljiti putem novina koje su izlazile u Novome Zelandu na hrvatskome jeziku. Zahvaljujući njima, rani su useljenici dobivali informacije koje su im bile bitne za opstanak, npr. kako se na tržištu kreću cijene smole drveta kauri, koji zakoni su doneseni, gdje se nalaze prenoćišta, trgovine, odvjetnici koji govore hrvatski jezik isl. Osim pokretanja novina, Hrvati su se nastojali i formalno okupljati u raznim udruženjima. Sve je to rezultat njihove potrebe za organiziranim okupljanjem i djelovanjem te za dijeljenjem informacija. Tekstovi objavljeni u novinama vrijedan su izvor za istraživanja u raznim područjima – mogu poslužiti za istraživanje povijesti, geopolitičke situacije, jezika, informacijskih potreba, komunikacijskih kanala, gospodarstva itd. Međutim, nisu sve novine sačuvane, a i one koje jesu nalaze se u raznim ustanovama, uglavnom knjižnicama, većinom u Novome Zelandu, i nisu digitalizirane pa nisu dostupne široj javnosti. Kako bi informacije o tim publikacijama bile dostupne javnosti, u sklopu projekta Hrvatski iseljenički tisak izrađena je online pretraživa bibliografija. S ciljem pružanja informacija o lokacijama na kojima se čuvaju rijetki primjerci novina koje su objavljivali Hrvati u Novome Zelandu, započela je i izrada prikaza zemljopisnih karata na kojima će geotagiranjem biti označena mjesta na kojima se publikacije čuvaju. Osim samih oznaka, karte će nuditi i poveznice na informacije o publikacijama i na bibliografske zapise kao i na digitalizirane verzije novina kada one budu objavljene. Digitalizacija je dugoročni plan projekta, a uvelike je povezan s rješavanjem autorskopравnih pitanja i tehničkom provedbom. Krajnji rezultat trebao bi biti veća dostupnost novina koje su objavljivali Hrvati u Novome Zelandu.

Izvori

- Banović, B. (1988). Prvi pokušaj društvenog okupljanja doseljenika iz Hrvatske na Novom Zelandu. *Migracijske teme*. 4 (1/2), 195 – 200. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/189400> (pristupljeno 12. 7. 2021.).
- Bratska sloga. (1899a). 1 (4).
- Bratska sloga. (1899b). 1 (1).
- Bratska sloga. (1899c). 1 (3).

- Bratska sloga. (2021). Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/odabrane-novine/bratska-sloga/ (pristupljeno 12. 7. 2021.).
- Hebrang, Grgić, I.; Barbarić, A. (2020). Modeli komunikacije hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu: od usmene predaje do društvenih mreža. *Medijska istraživanja*. 26 (1), 87 – 108. doi:10.22572/mi.26.1.5
- Hebrang Grgić, I.; Barbarić, A. (2021). Ni s kućom ni bez kuće: nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu. Zagreb: Ljevak.
- ISBD. (2014). Međunarodni standardni bibliografski opis: objedinjeno izdanje. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Jelicich, S. A. (2008). *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858 – 1958*. Auckland: Pharos Publications Limited.
- Jelicich, S. A.; Trlin, A. (1997). *Croatian. U: Book [and] print in New Zealand: a guide to print culture in Aotearoa*. Griffith, P.; Maslen, K.; Harvey, R. (ur.), Wellington: Victoria University Press. Dostupno na: http://nzetc.victoria.ac.nz/tm/scholarly/tei-GriBook-_div3-N13D3D.html (pristupljeno 28. 6. 2021.).
- Koha Library Software. (2021). Dostupno na: <https://koha-community.org/> (pristupljeno 28. 6. 2021.).
- Mataga, D. (2015). *Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I*. Auckland: Opuzen Press.
- Napredak. (1906). 1 (1).
- Trlin, A. (2016). *Foundations: early Croatian immigration to New Zealand*. Auckland: Opuzen Press.
- Zora. (1914). 2 (1).